

Мазниченко Юрій Олександрович,
доцент інституту права та суспільних
відносин Відкритого міжнародного
університету розвитку людини «Україна»,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ПОШУКУ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ НА МІСЦІ ІНЦИДЕНТУ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯ САМОРОБНИХ ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ

**(за підсумками міжнародних тренінгів для офіцерів судової
поліції Лівії)**

Курсова підготовка слухачів з числа офіцерів судової поліції Лівії пройшла в м. Києві у квітні та жовтні 2019 року за міжнародною програмою ООН у сфері гуманітарного розмінування та за сприянням посольства Канади в Україні. Заняття проводилися на навчально-технічній базі Державного підприємства «Укроборонсервіс» із залученням як власних профільних фахівців, так і викладачів-тренерів з Національної академії внутрішніх справ, Академії служби безпеки України та ін. Для проведення підсумкових практичних занять використовувалися приміські відомчі полігони за підтримки вибухотехніків Шосткінського казенного підприємства «Імпульс» та Інституту фізики вибуху АН України.

Концепція підготовки циклу навчання полягала у створенні такого навчального середовища, яке б дозволило забезпечити якісну підготовку фахівців у сфері протидії застосування вибухових пристроїв незаконними формуваннями в умовах тривалого військового конфлікту. При розробці концепції були враховані національні особливості контингенту слухачів, які здебільшого були представниками різних регіональних формувань судової поліції Лівії з непрофільною підготовкою та суттєво різнилися освітньо-кваліфікаційним рівнем.

Тому навчально-методична тактика підготовки була побудована на індивідуальному підході до кожного із слухачів, виходячи з рівня їх теоретичної та практичної підготовки, життєвого досвіду, психологічних та морально-вольових якостей. З цією метою методисти центру курсової підготовки у сфері гуманітарного розмінування ДП «Укроборонсервіс» за результатами співбесіди з кандидатами на навчання сформували початкові групи. Критерієм для комплектування груп був ступінь сумісності особистих вимог та уподобань щодо поглибленого вивчення окремих тем та питань, які становлять для них найбільший практичний інтерес для подальшої службової діяльності.

Також враховувалися приналежність слухачів до одного й того ж регіонально органу судової поліції та їх релігійно-етнічні особливості.

В основу методології курсової підготовки було покладено проведення циклу лекційних, семінарських та практичних занять із залученням досвідчених фахівців у сфері криміналістичної вибухотехніки і вибухотехнічної експертизи та застосування сучасних методів і засобів навчання. Увесь цикл навчання був розрахований на навчальних 105 годин із співвідношенням теоретичної і практичної підготовки 50/50 та підсумкового контролю – 4 год.

Структурно цикл підготовки охоплював наступні навчальні модулі:

- “Загроза застосування саморобних вибухових пристроїв (СВП)”;
- “Тактика протидії незаконним збройним формуванням”;
- “Принципи протидії СВП”;
- “Введення в розслідування інцидентів, пов’язаних із застосуванням СВП”;
- “Засоби протидії ворожій тактиці застосування СВП”;
- “Вибухові речовини та засоби ініціювання вибуху”;
- “Розпізнавання СВП за електронним та компонентним складом”;
- “Сліди дактилоскопічного, трасологічного, біологічного та хімічного походження на місці інциденту”;
- “Фотозйомка місця інциденту”;
- “Судова вибухотехнічна експертиза. Методика вибухотехнічної експертизи”;
- “Методи огляду місця інциденту із застосуванням СВП”.

Мета навчання полягала у формуванні та закріпленні у слухачів наступних умінь та навичок:

- навчити слухачів свідомо та ефективно використовувати набуті у ході навчання знання про криміналістичні методи і засоби для збору речових доказів при проведенні слідчих дій та оперативно-розшукових заходів у ході розслідування інцидентів, пов’язаних із застосуванням СВП;
- навчити слухачів системному аналізу тактичних питань протидії застосуванню СВП незаконними формуваннями;
- ініціювати пізнавальну діяльність слухачів у сфері криміналістичних знань щодо розслідування інцидентів, пов’язаних із застосуванням СВП;
- сформувати необхідний методологічний рівень, який забезпечує швидке розв’язання виникаючих проблем та загроз;

- сформувати навички творчого мислення, прийняття рішень у складних кризових ситуаціях;

- мотивувати до самовдосконалення свого професійного рівня.

Основне завдання тренінгу, виходячи з означеної вище мети, полягало в набутті слухачами системних знань і умінь в розслідуванні та попередженні інцидентів, пов'язаних із незаконним застосування саморобних вибухових пристроїв шляхом виконання ними встановлених UNMAS вимог. Зокрема, після вивчення курсу слухачі повинні знати:

- визначення поняття **“саморобні” вибухові пристрої** та ступінь їх глобальної загрози;

- принципи боротьби з повстанцями;

- ворожу тактику та методи і засоби протидії їй;

- принципи протидії СВП;

- тактику розслідування інцидентів, пов'язаних із застосуванням СВП;

- методи та засоби огляду місць, інцидентів, пов'язаних із застосуванням СВП;

- основні характеристики сучасних вибухових речовин та засобів їх ініціювання; ефекти, пов'язані з вибухом;

- поняття **“детонатор”** та засоби дистанційного керування СВП;

- класифікацію СВП та їх конструктивні особливості;

- звичайні види озброєнь та їх основні технічні характеристики;

- методи розпізнавання СВП за їх електронним та компонентним складом;

- особливості пошуку і вилучення слідів дактилоскопічного, трасологічного, біологічного та хімічного походження на місці інциденту;

- методiku фотозйомки місця інциденту;

- основні положення методика вибухотехнічної експертизи (зокрема, криміналістичну реконструкцію СВП, шляхом групування знайдених уламків корпусу, ланцюгів управління та елементів живлення);

- методи огляду місця інциденту із застосуванням СВП (метод “квадратів”, “секторів”, “спіралі Архімеда”);

- процедури утилізації вибухонебезпечних предметів та заходи безпеки при поводженні з ними.

У ході підсумкових практичних занять на спеціалізованому полігоні слухачі повинні показати наступні навички та уміння:

- використовувати криміналістичне обладнання у ході розслідування інциденту;
- провести фотозйомку місця інциденту з використанням методів та засобів криміналістичної фотографії;
- визначати координати місця інциденту за допомогою GPS-навігатора та скласти план-схему з нанесеним розташуванням виявлених доказів (трансгуляційний метод чи метод “базової лінії”);
- збирати криміналістично значущу інформацію щодо слідів дактилоскопічного, трасологічного, біологічного та хімічного походження;
- проводити пошук та вилучення речових доказів на місці вибуху з використанням криміналістичних засобів;
- розпізнавати СВП за їх електронним та компонентним складом;
- здійснювати криміналістичну реконструкцію (моделювання) зруйнованого СВП за його фрагментами;
- провести аналіз інцидентів пов’язаних із застосуванням СВП та подати отриману інформацію у формі службових звітів.

Для проведення “польових” практичних занять слухачів розбивають на 4 пошукові підгрупи, у яких кожному члену призначаються функційні обов’язки, а саме: командир, заступник, відповідальний за фотозйомку, відповідальний за виявлення слідів та речових доказів, відповідальний за реєстрацію та збереження речових доказів.

Відпрацювання практичних вправ проводилося на 4-х створених спеціалізованих робочих місцях: “Вибух біля входу у військову базу зі слідами жертви”, “Атака на блок-пост поліції людиною в замінованому автомобілі”, “Напад на автомобіль для транспортування засуджених з використанням СВП та стрілецької зброї”, “Вибух в лабораторії по виготовленню СВП, де виявлені сліди жертви”.

На вказаних робочих місцях були використані муляжі СВП, які мають детонатори з різними способами дистанційного управління, а саме:

- механічний з контактним сенсором, замаскованим у ґрунті;
- з дротовим управлінням через замаскований кабель;
- з годинниковим сповільнювачем;
- радіокерований з використанням мобільного телефону.

Організація робочих місць проведена з урахування досвіду військового конфлікту у Лівії, де у СВП широко використовуються інженерні боєприпаси виробництва Великої Британії, Росії. Китаю, а у якості механічних сенсорів – саморобні контактні групи з

використанням дерев'яних та металічних пластин з цвяхами чи "саморізами", ізольованих пористою пакувальною пластиковою стрічкою.

Підсумкова оцінка якості засвоєння слухачами навчальної програми визначається за результатами виконання практичних вправ на полігоні та залікового тестування за вивченими темами курсу. Після тестування проводиться захист по підгрупах практичного завдання щодо криміналістичної реконструкції СВП за його фрагментами та демонстрації відеопрезентації за результатами проведеної фотозйомки навчального місця інциденту.

За відгуками офіційних представників UNMAS проведені міжнародні тренінги для офіцерів судової поліції Лівії відповідають встановленим вимогам у сфері підготовки фахівців з пошуку та збереженню речових доказів на місці інциденту із застосування саморобних вибухових пристроїв. Про це свідчать і міжнародні сертифікати, отримані викладачами-тренерами, задіяними у навчальному процесі Центру підготовки фахівців у сфері гуманітарного розмінування ДП «Укроборонсервіс».

Список використаних джерел

1. Мазниченко Ю.О. Методика проведення занять фахівців з пошуку та збереженню речових доказів на місці інциденту із застосування саморобних вибухових пристроїв. Київ: Укроборонсервіс, 2019. 7 с.
2. Методичні рекомендації щодо розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних з застосуванням вибухових речовин та пристроїв з урахуванням міжнародного досвіду. К.: МВС України, 1998. 17 с.
3. Пошук та збереження речових доказів на місці терористичного акту / Матеріали міжнар. семінару МВС України, СБУ та ФБР США. К., 2003. 378 с.